

ЛЕОНИД ПАХАРЕВСЬКИЙ.

Свое щастє.

Під кінець мая Петро Петрович приїхав до батька в Аврамівку зовсім зморений.

Біганина по уроках за цілу зіму до краю стомила його: треба було одпочити.

Син убогого діякона — Петро Петрович, вибившись на студента медіка, мусив робити за десятьох, аби хоч перебити ся в великім місці своїми руками. Плата за уроки мала. Доводило ся набирати ся їх по самісін'ку шию, а тут ще звичайна важка праця в університеті, біганина по авдіторіях, клініках — все се за чотири роки студентського життя зробило з його хвору на нерви людину. Найбільше дала ся йому в знаки остання зіма: ніяк не щастило роздобути путячого заробітку і через се доводило ся голодно чу й холодному сидіти над товстими лікарськими підручниками. Насилу Петро Петрович добув екзамени і опинив ся в царстві роскішного весняного розділля.

Немов та лялька, обліплена зеленим листом, оповіта пахощами квіток стала перед ним його рідна Аврамівка. Вийшов на ворота старий діякон і довго та пильно оглядав сина підсліпуватими очима.

Сумні були їх перші розмови. Росказував о. Петро, як пухли голоду взімку Аврамівці та й усі околишні люди по селах, як чорною хмарою сновигала по-над хатами голодних, недужих страшна примара смерти од усіх пошестей, як за кілька місяців на ще новому кладовищу аж тісно стало од свіжих гробків, як з тugoю на серці змучені люди позирають тепер на свої гарненькі нивки, боячись, щоб часом ізнов не посохли вони, не покривдили ще раз...

І багато ще невеселого почув Петро Петрович од батька.

Сиділи, пили чай під давньою грушою в садочку, серед пахощів свіжої рослини і під тишу надвечірньої доби проймали ся обидва — такі близькі зараз та рідні — лірічними лагідними бажаннями. Обидва, знесилені, так дуже бажали собі того тихенького, одрадісного спочинку. О. Петро марив про те, як через рік, коли його Петро стане вже лікарем, він подасть ся за штат і доживатиме віка коло сина, одпочине після тридцятидволітнього Сідування. Та й Петро Петрович зажурив ся, замовк і, съорбаючи

чай, тішив себе тією думкою, що один тільки ще рік, одна зіма голодування, а там піде на краще.

Якийсь час помовчали. Згодом батько став казати, що цього року вже напевно зародить хліб, бо втішно зеленіють людські нивки і, дасть Бог, зіма не така вже страшна буде, як та, що минула і посиротила багатьох на селі.

Син слухав і нічого втішного не вмів сказати батькови. Він якось одвик од людей за час свого бідування в місті, не знав, як балакати з ними, і раз-у-раз був на одинці з своєю душою, з невеселими думками. Великий місто, де несправедливість, ворожнеча і велика світова кривда дужче кидається у вічі, від якого у маленькій Аврамівці, і обурює, пече огнем серце, навчив Петра Петровича бачити навколо саме за себе люте, холодне, немилосердне. Він забув навіть сміятись, не вмів радіти.

Нові заміри не раз прокидалися в йому, пекли кров, пригнічували його всього, та опанувати їх він не знав як, бо не було в його духовної сили. Самі за себе нерви й черви! Наставав біль, німіло од його серце, і тоді робилося дуже важко самотньому Петрові Петровичу...

І от зараз, слухаючи теплі батькові розмови, він і радий би був щось таке сказати йому, своє, рідне, давно наболіле, — та не знав, як почати...

Зовсім звечеріло. В садку стало поночі. Одна по одній, не наче всміхаючись до двох утомлених людей високо над землею, за свічувалися привітні зірки. Журно і разом так легко-легенько було на душі. Усе важке, болюче зсувалося з серця і воно тихенно просило собі щастя, спокою.

II.

Постелилися один за одним довгою смужкою великі літні дні. Петро Петрович віддо то не брав ся. Він одпочивав. Баба Явдоха, що вже мало не десять років давала порядок діяконовій господі, відколи поховав він свою дружину, подавала щодня самовар, обід, вечерю. Сідання до столу розбивало довгу днину на кілька смуг, серед яких минало затишне жите в діяконових світличках.

Петро Петрович никав по хаті, по садку такий самий зажурений, як і приїхав. Думок було багато і хотілося чогось дійти, на чомусь таки спинити свої міркування.

„Животіти отак непотрібно! Кузкою довго-довго та й піти в пітьму?“

„Хіба усі так істніють? Чи може вікого не печутъ такі удиві думки? Може то я тільки такий“

„Нужденні ви, паничу, — казала стсе недавно баба Явдоха Петрови Петровичу“

Се слово не виходило йому з памяти
„Нужденний!“

І він ходив, думав, думав і не міг уявити собі хоч одного з усіх, кого він знов добрє, справді веселим, з ясною душою. Йому здавалося, що всі, кого він бачить з усміхом радости на лиці, там, глибоко в душі своїй, такі, як і він, самотні, тужливі, сірі, а то тільки так, для людського ока, кладуть золотий сміх на своє обличе.

„Всі однакові“.

І ото вже наче й заспокоїть ся на тій думці, що всім однаково, і треба мовчати і робити-робити до пропаду. А далі знов нема йому спокою.

Петро Петрович пригадує все своє таке ще молоде жите і дивується, що мало знов людей так близько, щоб побалакати з ними по душі, що ні одного друга не мав з-поміж товаришів та з рідні. З батьком не вміє побалакати про своє горе, а сестра Юля ще дуже молода, ще дитина і він так зрідка бачить ся з нею, бо вчить ся в іншому місті.

„Анахорет“

Ще один день іде, другий насувається такий самий, там ще третій... далі й далі...

Прийшов лист од сестри Юлі. Прочитали його вкупі з батьком. Юля написала, що скінчила вже свою науку в епархіальній школі і просить вислати за нею підводу на вокзал; приїде вона з подругою, сиротою, якій нікуди подіти ся влітку.

Підводу послано. Поїхав „придворний“ дід Мусей, що возив своїми конятами і Петра Петровича, і старшу його сестру покійницю Маню, і о. Петра в город за жалуваннем двічі на рік.

— Отсе, Петре, може барышня саме в час приїде? Поженимо вас може? — пожартував батько, бо радий був свіжій людині.

— Може бути, всього може бути, — озвався Петро Петрович, зовсім не про се думаючи.

— От, щоб справді була весела, може б ти розворушив ся трохи, а то неначе старий став.

III.

Приїхали нові люди. Обидві трохи бліді після екзаменів і не однакові на вдачі. Юля — повновида, млява, байдужа якась, а Оля —

ї подруга — худенька, непосидяча. Очі в неї цікаві, сірі. Одразу з приїздом Олі, або Ольги Родіоновни, як вона не любила, щоб звано її, в діяконовиць хатах ніби говеселійшало. Чути було сміх, жарти, спів, а то й так говірку обок дівчат. За днів два вона стала своя в сих хатах.

Петро Петрович узявся був, нік до приїзду їх, никати цілісінський день по саду та по світлицях з похнюпленою головою, та нічого з того не вийшло. Вже другого дня, як приїхали, Оля за-примітила се і спітала його:

— Чом ви не тішитесь весною? Ій-бо, так гарно тепер у вас, а ви все в хаті. Ви мабуть, — та її стала. У вас горе якесь?

Йому стало наче ніяково, почував, що червоніє і нічого не одповів Олі. Петро Петрович не звик, щоб з ним так балакали дома.

— Ні, справді... вже тільки не сєрдьтесь на мене. Я... я не вмію мовчати, коли кортить щось сказати. Ій-бо, ви вже не майте на мене ока.

— Та що ж... Се нічого. Се дуже добре.

Він ще дужче почервонів. Хотіло ся б попрохати, щоб вона раз-у-раз отак балахала з ним, сказаги їй щось дуже ввічливе, щоб не вийшло грубо, але не знаходилося ніяк підхожих висловів. А Оля вже розговорила ся.

— От я дивлюсь і не можу надизитись, — так любо та мило у вас в Аврамівці. Ій-бо! Річка з таким чистим-чистим пісочком, і луги такі зелені, і сацків багато, а ви всі сидите в хаті. Казала я Юлі, та вона втомилася, одпочиває, а ви все ото блукаете самі і ні до кого не заговорите. У вас щось єсть на душі? Ви тужите?

Петра Петровича здивувала ширість у її голосі.

— Ні, то я так звик, — тепер уже спокійно дивлячись у вічі Олі, одповів він.

— Ви, мабуть, самотою живете в Харькові і все над книжками? А от нас держали в єпархіальній школі всіх у гурті, ми звикли до балачок, ігристот. Знаєте ідо?

— А що? — він серйозно поглянув на Олю.

Вона голосно засміяла ся дзвінким сміхом.

— Ні, ні... ви не так солідно, не лякайтесь. Я хочу піти з вами подивитися на село. Підемо? До річки, в степ? Або знаєте що? Рибу ловити? Я бачила отам у сінях вудочки...

— То я торік зодив по рибу. Я люблю сидіти над водою. Тоді спокійно на думі. Греба тільки підготовити...

— То підемо?

— А ви ж усташете раненько, Ольго Родіоновно?

— А то ж як! Отсе добре, що ви згодились, а то Юля поки зсунеть ся з місця...

Оля сміяла ся, довго і весело розмовляла з Петром Петровичем, коли поїдали вони в садку, на перелазі, над левадою, звідкіля пахло росяною травою і болотом. Вона оповідала про своє життя в школі, про школярські пустоти, про те, як вона любить весну, квітки, річку...

Наставав вечір. Було в повітрі вохко і лагідно. Петро Петрович слухав Оліну говорку з легкою душою і почував, що й сам захоплюється теплою любовлю до надвечірнього неба, червоновидих хмарок, до зелених верб, до пахучої трави...

Оля замовкла. По той бік левади два дівочих голоси затягли пісню. Одна співала високим голосом, друга вела низьким. Заслухались. Пісня урвала ся. Стало тихо.

— Дивно мені — озвався Петро Петрович — скільки я вже чув отсю саму пісню, а ніколи не помічав, що вона така чудесна.

Оля нічого не сказала. Вона поклала голову на тин і утопила очі в незмірній далині синьо-срібого неба.

— От скоро й зірки позасвічують ся, промовила вона згодом, не одриваючи од неба очей.

IV.

Другого дня о. Петро побудив раненько Олю й Петра Петровича, навязав їм харчів у вузлик, і „рибалки“ подалися на річку.

Од води ще йшла пара, коли вони переходили через греблю і по той бік ставка, од поля шукали затишнішого місця. Довелося одійти далеченько від села, бо беріг близче до греблі геть чисто заріс очеретом. Йшли спершу мовчки. Петро Петрович оглядав бережки, а Оля все оглядалась на село, яке здавалося їй дуже мілим по той бік води. Ставок наче пригортався до хаток, а вони маком засіялись по-під горою і ховалися далі в долині.

— Отут і сядемо.

Петро Петрович поклав на траву усі рибальські причайдали і почав насажувати на гачки червяків.

— Ні, ви гляньте, як хороше! А ви байдужісінько сидите отут! Їй-бо, дядьку Петре, ви не вмієте жити!

— Та що ж там таке? І хто се тут „дядько Петре?“ — весело спитав Петро Петрович, не одриваючись від своїх гачків.

— Ха-ха... Се ви — дядько Петро. Їй-бо, не се здьте ся, бо вам до лиця бути дядьком.

— А то ж чом?

— Борода в вас така... нестрижена і чуб, як у дядьків і... і потім я не вмію величати вас Петром Петровичем!

— Мені однаково, аби вам, тіточко Олю, було веселійше.

— Ні, ні, ні! Я просто — Оля. Так і звіть. Прошу вас, ій-бо! Та встаньте-бо, гляньте, яка краса. Хати вмивають ся в воді. Димок над ними сивий стелеть ся... А сонце? Сонечко, здрастуй, доброго здоровя, сонце!

Петро Петрович підвів ся. Він дивив ся на сонце, на село, неначе серпанком оповите, дивив ся на воду, на небо ніжно-сіре, на Олю, що аж пашіла втіхою, молодощами, — і сам почував, ніби стає молодшим, жвавійшим...

— А й справді гарно, — озвав ся він поглянувши навколо підсліпуватими очима.

— А тепер до роботи! І Оля потягla Петра Петровича за руку до облюбованого ним місця.

Позакидали вудки в воду та й сиділи обое якийсь час мовчки, не одриваючи очей од поплавків. В Олі першої клюнуло. Вона смикнула і витягla карасика.

Свіжо-срібляста рибка перелетіла на гачку, вибліскуючи на сонці, що все дужче та дужче кидало од себе проміннem.

— Ну й славнюне, — не вдержалась вона і почала вихвалити карасикову вроду.

Петро Петрович аж розсердив ся був зразу. Риба й так не йшла на його гачок, а тут ще Оля розгомоніла ся.

— Тихо, тихо, Ольга Родіоновна... ну... Олю, хай уже буде й так, тільки посидьте, хоч хвилину.

Вона засміяла ся, затулила собі рота рукою та й занизкла, розглядаючи карася, який ще тріпав ся на траві.

— Отаке мале, а таке славне,—знов озвалась Оля, бо ніяк не могла подоліти свою радість. Згодом вона кинула карася в воду.

Петро Петрович аж вудлише залишив, — такий узяв його сміх.

— Ха-ха... Осе то рибалка... Та він і в воді не житиме тепер...

— А я не можу...

— А на віщо ж пішли по рибу?

Оля помовчала і подумавши сказала:

— Я не буду вже ловити рибу, не хочу.

— Се ж сантіментальність!

— Нехай собі й сантіментальність. Може коли іншим разом, а зараз не хочу. Мені хочеться бігати, ворушитись, співати. Боже

мій, яке воно справді хороше жите! Дядьку Петре, ви тільки гляньте!

— Я бачу.

— Ет, що ви там бачите! Я... я не знаю, чи то тільки я така дурна, чи всім отак хочеть ся жити? Кругом тільки й чуеш, що, мовляв, краще б на світ не родитись... А я не така. Мене он шість років держали в школі, неначе в острозі, і тепер я опинила ся на волі і світ не той мені став, усе бачу вперше, ніяк не дам собі ради... і вам докучаю. Ви тільки зрозумійте...

Петро Петрович зовсім забув за своє вудилище і сів так, щоб зручніше було йому слухати, що каже Оля. Оля на мить спинилася і повела на його очима.

— Вам смішно, правда? Бо-зна-що кажу я вам?

— А ні трішечки. Я б раднійший щоб ви разураз отак бала-кали зо мною.

— Ну, то... Що я казала? Ага. Мені, знаете, дивно, що всі ви, стільки прожили на світі, а жити не вміте. Й-бо! От я-б, коли б можна було, обняла ся з сонцем, хмарками...

Вона одразу замовкла і соромливо всміхнулась.

— А, знаєте, дядьку Петре, що я дурноверха зробила зараз, як приїхала?

— Подали ся в садок.

— І під березою припала до землі, і цілуvalа траву, довго, довго... Вона така мені була тоді хороша.

Оля лягла на траві на спину і дизила ся вгору зачарованими очима. Вона дивувала Петра Петровича такою любовлю до природи, до кожної стеблинки. Він хотів зисувати собі психольогію сієї дівчини.

— Олю, ви сирота?

— Еге. Я батька не памятаю. Він був батюшкою. Його вбили коні. Понесли і вбили шарабаном. А мама померла, як я була в першій класі.

— І шість років ви не бачили світу.

— Сироти і на вакаціях заставали ся там. Боже, яка була нудота, а поїхати нікуди: рідні в мене нема. Десь єсть брат у дрігих. Він служить на залізній дорозі, в Сібіру і забув, що я живу на світі. Нікого близького в мене нема. Я звикла вже до цього. Якось проживу й сама, аби тільки воля була жити, а робити я вмію. І буду проситись сюди, в азрам вську школу за вчительку. Хоч Юля буде близько...

— А сили вашої вистачить?

— Йкий ви, дядьку Петре, чудний! Я не хочу думати, як там колись буде. Не здатна буду вчигелювати, — візьму ся за щось

инше. Дітей учити я люблю. Та в мене аж через край тієї сили, на все ви стачить. Їй-бо! Я ж нічого ще не робила, не жила ще зовсім

— Ви дуже радісно дивитеся на все.

— Така вже я вродила ся.

— І ви справді не боїтесь життя?

Оля підвелась, сіла і пильно, пронизуюче, подивила ся на його.

— А ви от боїтесь? Угадала? Ні, я не така. Я хочу йти вперед. Далі, далі. Мене дуже цікавить житє: і горе, й радощі будуть, і все сплетьтється вкupу, буде звати ся моїм житєм, мосю долею...

— Вам добре буде жити на світі.

Петро Петрович промовив се дуже сумно. Неначе задрість до білявої Олі, молодої, здорової людини увійшла йому в душу і разом з нею прокидалося гепле почуття до сеї дівчини.

— А вам? — спітала Оля здивовано.

— Я не знаю. Нічого я не знаю. Навряд, бо щастє само не дається в руки.

— Ну, то беріть його на гачок. Їй-бо, дядьку Петре, ви якийсь такий... млявий. Людині не можна думати, що вона непотрібна нікому. Ви ж учитеся на лікаря і стільки роботи в вас буде! От я тільки й жду, коли б уже взялись до діла.

Вона вигросталась і стояла осяяна роскішним сонцем, дужа, струнка, молода.

Петро Петрович тішився нею, бо була вона йому в сю мить дорога, потрібна, як повітре, як сонце.

— Ви, Олю, викусте собі своє щастє і зробите щасливими інших. У вас єсть радість життя... Се саме потрібне...

— Може...

Оля замислилась, але тільки на хвилинку. Зараз вона махнула рукою, неначе на щось одважувалась, і знов стала весела.

— Я істи хочу, дядьку-Петре! І почала вивязувати з хустини хліб, тараню то що.

Петро Петрович не зводив з неї очей.

Побігли незвичайні для Петра Петровича дні. Він зовсім ожив, не никав уже самотою по садку, по світлицях. Мало не ввесь час він був укупі з Олею, з сестрою, помогав їм чистити вишні, варити варення, наносив сухеньких трісок, зривав вишневий лист.

Кілька разів по неділях усі їздили в хутір варити кашу. О. Петро й собі приставав до молодого гурту і радів разом з ними.

Олю він любив уже, як рідну, і за те найбільше, що цілющої води вона یмала в його сумні та невеселу господу.

Одного разу він застав Олю саму в садку над вареним і розбалакав ся з нею.

— Ну, Олічко, доброю ви невісткою комусь будете! А може мені? Сказав се й усміхнув ся. Оля не почевоніла, а просто й серйозно одповіла йому.

— Як Бог дастъ.

Вона й сама почувала, що се так і буде, але „дядько Петро“ ще нічого не казав їй... Вони, як і раніше, ходили вдвох у проходку, багато про що балакали, сперечались, але „дядько“ ніяк не договорював ся до сього, наче не насліював ся. Тим часом, щось радісне і чисте, як весняне небо, жило в Оліній душі і давало їй втіху життя. Вона ждала.

Ждав і Петро Петрович. Минула весна. Постів хліб. Настали жнива, і він чув, що в грудях йому колосить ся, наливається ся, стигне незнане чутє. Попідводили свої зажурені голови, позвонивши хліб, люди на селі, одживали після гірких днів голодної зими, і Петрови Петровичу, дивлячись на їх, легче стало. Не було дуже сумних очей. Були такі хвилини, що він увесь би світ обняв, сміяв ся б до неба, до дерева, — таке щастє жило на душі в Петра Петровича.

І він сказав таки про се Олі. Вийшло се дуже звичайно. Одного разу йшли вони по-над річкою. Сідало спочивати сонце. Віяло холодком. Оля йшла серйозно і очі дивилися поважно з під брів.

— Знаєте, Олю, я звик до вас, як до рідної. От треба буде їхати до університету, а розлучати ся з вами не хочеть ся.

— На віщо ж розлучати ся? — Неначе з ляку спітала вона.

— А треба ж учиться.

— Так... треба...

— Ви любите мене?

Вона мовччи схилила голову.

Петро Петрович нагнув ся і поцілував її в руку. Обоє були спокійні, бо знали, що так і мусить бути.

— Я поїду на останній рік до університету, а ви тут застанете ся учиелькою. Батюшка казав, що проситиме за вас. А там ми й познічаємося.

О. Петро був дуже радий, що так стало ся. Раділа й Юля.

Навіть баба Явдоха, завжди сердита та неприступна, аж слози пустила з радопів, що в „батюшки“ буде така гарна невістка.

І своє маленьке щастє всміхало ся Петрови Петровичу любо та пишно і робило його дужим, радісним, потрібним для життя.

